

NIKCZEMNY (597) *ai*

nikczemny (430), **niczemny** (159), **nichczemny** (5), **nieczemny** (2+kust), **nickczemny** (1), **[nicemny]**; *nikczemny BierEz, RejPs (8), ConPiotr, RejJóz, MurzHist, MurzNT, RejFig, RejZwierc (2), OrzRozm (12), KwiatKsiąż (4), OrzQuin (5), RejAp (13), GórnDworz (14), GrzepGeom, RejPos (82), GrzegŚm, HistLan, RejZwierc (34), BielSpr, WujJud (6), WujJudConf, RejPosWstaw (3), BiałKaz, BudNT, CzechRozm (10), PaprPan (4), ModrzBaz (29), KochPs (5), KochTr, StryjKron (5), CzechEp (21), NiemObr (2), KochFr, ReszPrz (2), WerGość (5), KochPieś, ArtKanc, GórnRozm (2), ZawJeft, ActReg, Phil (5), GrabowSet (3), KochFrag, OrzJan, WyprPl, LatHar (10), KołakCath, WujNT (3), WysKaz, SarnStat (42), PowodPr (2), SkarKaz, VotSzl, CiekPotr (2), GosłCast (3), SapEpit, KlonWor, SzarzRyt; niczemny ComCrac, LibMal, SeklWyzn, SeklKat (3), RejKupSekl, KromRozm I, BielKom, GroicPorz, OrzList (6), GrzegRóżn (3), RejPosWiecz², MycPrz, SkarJedn, Calag, WisznTr, BielSjem (2); nickczemny : niczemny: nieczemny GliczKsiąż (2:5), LubPs (4:15), KrowObr (2:4), RejWiz (17:2), Leop (3:2), UstPraw (1:11), BibRadz (8:12), BielKron (2:25), Mącz (-:47:2), LeovPrzep (1:7), BielSat (1:1), KuczbKat (1:1), BudBib (5:3), SkarŻyw (4:3:kust); nickczemny : nickczemny Calep (8:1); nickczemny : niczemny : nichczemny PaprUp (1:2:5).*

nikczemny, niczemny (594), **nikczemien, niczemien** (3).

nikczemny: -cz- (308), -cz- (116), -c- (4), -tz- (2); niczemny: -cz- (81), -cz- (71), -tz- (5), -c- (2); nichczemny: -tz- (4), -c- (1).

Oba e jasne.

comp i sup (8 + 3) (nå)nikczemni(c)jszy (11).

sg m N *nikczemny, nikczemniejszy, nånikczemniejszy (97). ◇ G* *nikczemn(e)go (43). ◇ D* *nikczemnemu (10); -emu (2), (-e)mu (8). ◇ A* *nikczemn(e)go (20), nikczemny (18). ◇ I* *nikczemnym, nikczemniejszym, nånikczemniejszym (23), nikczemn(e)m (1); -ym : -(e)m GliczKsiąż (2:1). ◇ L* *nikczemnym (3). ◇ V* *nikczemny (2). ◇ fN* *nikczemnå (45), nikczemn(a) (1). ◇ G* *nikczemn(e)j (12). ◇ D* *nikczemn(e)j (6). ◇ A* *nikczemnå (14). ◇ I* *nikczemnå, nikczemniejszą (22). ◇ L* *nikczemn(e)j (1). ◇ V* *nikczemnå (2). ◇ n N* *nikczemné (24), nikczemno (3); -é (4), -(e) (20); (attrib) -é (15); (praed) -é (9), -o (3); -é UstPraw, BielKron, Mącz, RejPos, RejPosWstaw, PaprUp, Phil; -o ComCrac; -é : -o SarnStat (2:2). ◇ G* *nikczemn(e)go, nikczemniejsz(e)go (14). ◇ D* *nikczemn(e)mu (4). ◇ A* *nikczemné (18); -é (5), -(e) (13). ◇ I* *nikczemnym (10). ◇ L* *nikczemnym (2). ◇ V* *nikczemn(e) (2). ◇ pl N m pers* *nikczemni, nikczemniejszy, nånikczemniejszy (28). subst* *nikczemné (61); -é (8), -e (53). ◇ G* *nikczemnych, nikczemniejszych (34). ◇ D* *nikczemnym (10). ◇ A m pers* *nikczemn(e) (10), nikczemnych (2) RejZwierc, StryjKron. subst* *nikczemné (33); -é (15), -(e) (18). ◇ I m* *nikczemnymi (6), nikczemnémi (4); -ymi SeklKat, BibRadz, GórnDworz, CzechEp, NiemObr; -émi GliczKsiąż, PaprUp, GosłCast; -ymi : -émi ModrzBaz (1:1); -émi (1), -(e)mi (3). f* *nikczemnymi (2). n* *nikczemnymi (1). ◇ L* *nikczemnych (8). ◇ V m pers* *nikczemni (1).*

Składnia comp: nikczemniejszy kogo czego (2), nad kogo, co (2), do czego (1), u kogo (1), niż kto (1). Składnia sup: nanikczemniejszy nad kim (1), w czym (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Małej wartości, nędzny, słaby, doczesny, śmiertelny, przemijający; frivolus Mącz, Calep; contemptibilis, inutilis, vilis Vulg, PolAnt; inanis, sublestus Mącz; stupidus Modrz; vanus Vulg (195):* Sublestus, Mąły/ nędzny niczemny. *Mącz* 425d, 137b; *Calep* 436a.

a. *W odniesieniu do ludzi i istot żywych (72): LubPs A4v, eev; RejWiz 40v, 111; Leop Mal 3/14;* Iedno tho co było niczemne á ninacz fię nie godziło to pozábiiáli. *BibRadz 1.Reg 15/9; Náywa Pan* lud fwoy słowy tákowemi dla iego małości/ y iákoby go nie było/ iákoby rzekł/ Choćiaś fię ty zdał niczemnym/ thedy ia rátuie ciebie. *BibRadz I 371b marg; BielKron 132; GrzegRóżn B2; RejPos 81v; HistLan B2; BudBib Ps 95/5, Sap 13/14, 2.Mach 7/5; PaprPan E2.*

W połączeniach szeregowych (5): RejPos 49, 329v; RejZwierc 130; CzechEp 57; Iáko bowiem ciało dużę vtráciwfy/ ieft fprońe/ niktzemne/ y niepożyteczne. *Phil D3.*

W przeciwstawieniu: »nikczemny ... chwalebny« (2): BibRadz Philipp 3/21; Ku czemu też należą ony fłowá Páwłowe/ Iezus Kryftus przemieni Ciało násze niktzemne/ ábyfię podobnym ftáło chwálebnemu ciáłu iego *GrzegŚm 8.*

W charakterystycznych połączeniach: niktzemna(-y,-e) dziewczka, kwiat, persona, ptak (ptaszęta) (2), trawa, zwierzę (żwirzátka) (2).

Wyrażenia: »nikczemne ciało« = corpus humilitatis PolAnt [szyk 7:4] (11): Ktory [Jezus Krystus] przemieni ciáło násze niktzemne/ áby fię podobnym ftáło chwálebnemu ciáłu iego *BibRadz Philipp 3/21 [idem GrzegŚm]; GórnDworz Y6v; RejPos 49, 106, 113; GrzegŚm 8; RejZwierc 113v, 130, 152; Phil D3; LatHar 566.*

»człowiek (jest) niktzemny« [szyk 8:5] (13): *RejPs 149v; BielKron 79v marg; GDyż to ieft rzecz* nieomylna/ iż ták bárzo Pan vmiłowál to nędzne ftworzenie fwoie/ tego niktzemnego człowieka/ ták iż o żadnym innym ftworzeniu nie ieft żadna/ áni milfza/ áni pilnieyfza nigdy piecza iemu. *RejPos 329v, 37v, 39 [2 r.], 191v, 192, 238v (9); CzechRozm 218; CzechEp 57.*

»nikczemne stworzenie« (8): *RejPs 102v; á wziął im ono práwo pirworodzięftwá ich/ y* błogośláwieńftwá ich/ á dał tobie nędznikowi á pogáninowi/ á niktzemnemu fthworzeniu fwemu/ á dopuściłci być fynem Bożym *RejPos 57, 107, 146v, 195, 198v, 228, 337v.*

Szeregi: »gnuśny a niktzemny« (1): Ale ty coć dał Pan z roftropną dużą opánowác to gnuśne á niktzemne ciało/ to fobie miey zá rofkofz á zá ofobne ćwiczenie/ ábyś temu pánu názyt rzędzić nie dał *RejZwierc 113v.*

»lekki i niktzemny« (1): iednym ftárciem wfzyftká rázem [Azyja] zginęła/ pewnie nie bez śmiechu *Cáiuffá Célárzá/ ze Pompeiuř fławy fwéy y zwycięztwá fwégo fzukał z ludzi ták lekkich/ y ták* niktzemnych. *OrzJan 39. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]*

»lichy a niktzemny« (1): BO pátrż iż nie tylko to násze liche á niktzemne ciało/ álbo násze krotkie *ty á omylnie czáfy fą pod przygody poddáne RejZwierc 152.*

»mały (a. malutki) a niktzemny« (2): pátrzay iáko máła á niktzemna dzyewká rofkázuie á włada *wielkim krolem. RejPos 322v, 33.*

»marny a niktzemny« (1): Márnym fie sftał á niktzemny yuż ták s káždy ftrony/ Práwie yáko *kłos pełny plew od rdze zárażony LubPs bb3. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]*

»nędzny a nikczemny« (1): iáko íam to íwięte Kfiążę o they nieznośney miłości przeciwko temu nędznemu á nikczemnemu narodowi náłzemu powiedzieć raczy *RejAp* 8.

»nierozumny a nikczemny« (2): Abychmy będąc rozumnem ítworzeniem Pánłkiem/ nie odnieśli ná łobie iákíey zelżywości od thych nierozumnych á nikczemnych ptałżąth *LubPs* A5, A4v.

»prożny i nikczemny« (1): íz człowiek nie tylko íeít prożny y nikczemny/ ále też ták ślepy/ głupi/ y vporny/ ze íe íam przez íe nigdy do Bogá nawróćić niechce *CzechRozm* 218.

»nikczemny a sprochniały« (1): *RejZwierc* 131v *cf W przen.*

»niczemny i wzgardzony« (1): ále íe ták rozumiem być niczemnym prochem y wzgárdzonym przed oblicznością Bożą *BielKron* 387.

»zły a nikczemny« (1): Albo koń pięknie vbrány á zły á nikczemny. *RejZwierc* 68.

»zwiądły i nikczemny« (1): Widziałem íą po ránu piękny kwiać przyiemny/ A widziałem zás wieczór zwiądły/ y nikczemny. *KochFrag* 20.

W przen (16) : A íz muśíz byeliády íuż y towarzysztwo/ Prze nikczemny rántuśek ták opuśćić wśzytko. *RejWiz* 60v; což ty s łobą małz pomyślic nędzna dzwonico á nikczemne błoto/ czo iáko proch leżyíz przed nogámi Pánłkiem/ íeśli íe nie náwroćíz á nie vcieczeńz íe do miłofierdzia íego íwiętego. *RejAp* 20, 12; Tákżec też káżdego z nas ktorykolwiek íe vzna á dufa temu íwiętemu Bołtwu á miłofierdziu íego/ vprzedza łáłką á miłofierdzyem íwoim/ w they nędzney Gálieey nikczemnego fercá náłzego. *RejPos* 109, 46v, 87, 142, 171v, 198v, 264v; *LatHar* 237.

Wyrażenie: »proch (a. proszek), popioł nikczemny« [szyk 2:2] (3:1): *BielKron* 387; *RejPos* 329v; *Zlemiám*/ o Pánie/ y popioł nikczemny *GrabowSet* S2v; *LatHar* 566.

Szereg:»nikczemny a sprochniały« (1): Ínadź y ízalony s klozy wyrwawśy íe/ gdyby mu to rozważnie rozwiódł/ podobno íe obaczył/ á ínadźby wyrozumiał co íeít lepszego/ íeśli ták błogofławionego żywotá vżywáć [...] czyli być tym głogiem drapieżnym áłbo tym drzewem nikczemnym á íprochniałym/ ktore niczego ínśzego nie czeka íedno ognia írogiego. *RejZwierc* 131v.

b. *W odniesieniu do rzeczy, zjawisk, pojęć abstrakcyjnych, także świata i jego spraw* (120) : *RejPs* 59, 135, 198; *SeklWyzn* D; *SeklKat* Qv; *MurzNT Matth* 21/42; *GliczKsiąż* P8; Wíśák wyemy niczemne ípráwy człowyeká káżdego/ W ktorym íye prożno ípodzyewáć zbáwyenya iákiego *LubPs* Y6v, K4v, V6, eev *marg*, hh6v; Krákwofki też zamek kthory był niczemny [*Kazimierz*] wyítáwił/ przyczynił/ y ochędożył *BielKron* 376, 315v, 373; *Mącz* 253a; *RejAp* 196; *RejPos* 5v, 13, 26, 52v, 140 (8); *KuczbKat* 35; Powiedział mu krol/ íz íe ía nieprzyiacielá nic nie boię/ ále wpádlá mi ná myśł ímiertelność moiá/ íz teraz pátrzem ná thę okrutną moc y bogáctwo íwoie/ á po máłey chwili w proch íe nikczemny obroćić muśzą. *RejZwierc* 170v; *BudBib* 1.Reg 12/21; *ModrzBaz* 59; *KochPs* 118; *CzechEp* 173; *WisznTr* 34; *Quisquiliae* – wśzeliakieni kiczemne [!] z drzewa okrufzki, áłbo łamozg. *Calep* [890]b; *GrabowSet*; *LatHar* 668; íednáć ták zákryty/ Prześtrách táiłem w łobie/ máiać zá nikczemną Sen fráłzkę *SapEpit* A3v.

W połączeniach szeregowych (9): *RejAp* 129; im dáley tym prędzey ídą do zginienia íwego [*niewiernicy*]/ nic nie dbáiać o íwięta łáłkę twoię: íedno áby tu poki poty záżywáli tych márných á nikczemnych y bárzo krotko trwáiaćych rośkofzy á márnofci obłudnego íwiátá tego *RejPos* [278], 182, 183, [290]v, Ooo5; Bo ía thobie dáwam rzeczy nieímiertelne/ kthore cie y ku śławie/ y ku

zacności/ y ku tákiem íprawam/ przez ktore wiele złotá nábyc może/ przywodzić będą/ á aż s tobą y do grobu wniść muřzą/ A ty mnie dawař rzeczy doczełne/ nικczemne/ á krotko trwájące. *RejZwierc* 38; Niech przeto káždy pozna fład powřtał y przyrodzenie swoie wřzytko/ [...] wřzytkie teř siły y ferdeczne y ciełefne/ iáko w powinnościách fwych łá leniwe/ nικczemne/ rozne/ miedzy sobą walczące/ y niedługo trwájące [*sint tardae, stupidae, variae, inter se pugnantes parumque diuturnae*]. *ModrzBaz* 57; *PowodPr* 17.

W przeciwstawieniach: »nikczemny ... wieczny (2), drogi, więtszy« (4): Dla tego to mowi Pan/ Náwróćíłli łie/ náwróćę cie/ y będzieř fthał przed obliczym moim: á odłaczyłli drogą rzecz od niczemney [*pretiosum a vili*]/będzieř iáko vřtá moię. *Leop ler* 15/19; Dayże nam to tedy Pánie Iezu Kryłte/ [...] ábychmy teř y tu w tych żywociach nářnych powřtác mogli/ á żyć w nowości żywotow nářnych/ á podeptawřly rzeczy nικczemne zyemłkie/ ftáráli łie o ony niebiełkie wieczne. *RejPosWstaw* 111; wielka to mądrość/ dla dobrego więřszego/ o ninieyřze y niczemne dobrá niedbác. *SkarŻyw* 126; znác [*Kainie*] iřz o [rzeczy] duchowne y wieczne dla tych nικczemnych niedbař. *SkarŻyw* 263.

W porównaniach (2): Iáko wodá śiáknie w ziemię/ Ták niřzcieie ludzkie plemię. Podobniřmy ku márnemu Snu nocnemu nικczemnemu. *KochPs* 137; Ták iř/ te z wiecznie [!] dobrá ziemłkie ośiádłóści/ Vřtáią iák przed łóńcem nικczemne ciemności. *KořakCath* C3.

W charakterystycznych połączeniach: nικczemne(-y, -a) bogactwo, chłuba, ciemność, czas (2), człowiec(zeń)stwo (2), dobro, dobrodzieřstwo świata tego, dosyćuczynienie, dzień, gładkość, krolestwo, moc, możność świata tego, nadzieja, natura, nauka, okruszki, poczętek, posługa, proch (2), przyjaźń, przyrodzenie (3), robota, rozkosz (2), rozum człowieczy, rzecz (2), sen nocny, siły, sprawy (3), stan (2), świat, zamek, żłob.

Wyrażenia: »mara nικczemna« (1): Poćieř mię/ iáko możeř: á łtaw łye przedemną Lubo łnem/ lubo cięniem/ lub mára nικczemną. *KochTr* 10.

»marność niczemna« (1): Y weyrzałem ná wřzytko dzyeł swoie/ ktore vczyniły ręce moie/ áno wřzytko márnóść niczemna [*vidi in omnibus vanitatem Vulg Eccle 2/11*]/ á trapienie ducha/ á nic wiecznego pod łóńcem. *BielKron* 79v.

»rzecz (jest) nικczemna« = *vilis Vulg; vanae voces PolAnt* [szyk 9:4] (13): *KromRozm I Ov; Leop ler* 15/19; Nápomina ku cierpliwości/ wierze/ świátobliwości/ y miłóści. Okázuiąc iř wřzytki rzeczy niczemne łá oprocź słowá Bożego. *BibRadz* 1.*Petr* 1 arg, *Am* 6/13, II 93a marg, 2.*Tim* 2/16; *BielKron* 78v, 82; *RejZwierc* 38; *RejPosWstaw* 111; *BudBib Am* 6/13[14]; *Festucarius* – *Plewifły*, zdzeblek pelny, hoc est, nικcze nich [!] rzeczy. *Calep* 416b; *PowodPr* 17.

»nikczemny świat« [szyk 21:9] (30): *LubPs* X5, Y5v marg, Z6v, bb3v marg; A ták ten nικczemny fwiát iełt práwie iáłkiniá/ Oná czyřta łotrowłka/ á gorřy niř świniá. *RejWiz* 102, 143v, 144; *RejAp* 44v, AA4v, 123; *RejPos* 5v, 6v, 10, 10v, 11 (20).

»nikczemny (jest) żywot« (4): Widziałem wřzythko zá czáfu niczemnego żywothá mego [*in diebus vanitatis meae*]/ Człowieká íprawiedliwego ktory ginie przez íprawiedliwość swoię/ á zářię złośniká ktory długo żywie przez złość swoię. *BibRadz Eccle* 7/16; *RejPos* 277v, Ooo5; *ArtKanc* Kv.

»Szeregi: »chudy i nikczemny« (1): przeyrzał tho Bóg/ że moiá chuda itéz nikczemna w Kościele iego poługá/ miała być od Kácérzów tą potwarzą háńbióna *OrzQuin* G4v.

»krotki a nikczemny« (1): wiedząc o możności światá tego/ iáko krotka á nikczemna iest/ á prawie nam z zachodem słońcá ginie. *RejPos* 9v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»lekki a niczemny« (1): Lekkać rzecz byłá/ á iż ták rzekę/ niczemna/ mężczyznom z odkrytą álbo przykrytą głowa [!] wkołcyele sye modlić *KromRozm I* Ov.

»mały a nikczemny« (3): *RejWiz* A4; *SkarŻyw* 4; [*fundatory narodów swoich sobie zmyślajq*] Abowiem inſze Narody z málycb á nikczemnych początków/ zá poštěpkim czállfow y foritowánim fzczeńścia/ w wielką możność rozmnożone/ zwykły to czynić *StryjKron* 59.

»marny, (a) nikczemny« (3): *BielKron* 82; iákoż mu to wzgárdzić ábo odmienić ty powinności fwoie/ prze kęs tey márney á nikczemney fwey woley światá tego. *RejPos* 319; *KochPs* 137. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»martwy i (a) nikczemny« [*szyk 3:1*] (4): otho małz Kryftuła twego popioł/ rzetz martwą á niktzemną *KrowObr* 92v, 88, 148 v; *WujJudConf* 50.

»mdły a nikczemny« (1): Abowiem obaczywał then wŕzechmogący Pan tho mdłe á nikczemne przyrodzenie człowieczeńftwá náłzego *RejPos* 241v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»mizerny a nikczemny« (2): *RejAp* 123; Gdyż to pewnie wiemy/ iż fie ták poſtáwić muſimy czáfu fądu fwego przed Máyeftatem Páná fwego/ iáko zeydzyemy s tego światá mizernego á nikczemnego. *RejPos* [278]v.

»omylny a nikczemny« (1): A nie dáj fie wvodzić omylnemu á nikczemnemu dobrodzieyftwu światá tego *RejPos* 40v.

»nikczemny a upadły« (1): náuczyłem sye tu tego/ iż ftan Swiecki bes ftanu Duchowného/ nikczemnym á vpádlým ftanem w Polŕzce iest *OrzQuin* Yv.

»zatrwożony a nikczemny« (1): ktory przebrnąwſzy ty wŕzytki niebeſpieczeńftwá tego burzliwego morzá/ á tego záttrwożonego á nikczemnego światá: á pokuſy/ á omylności iego s fiebie złoży *RejPos* 187v.

»nikczemny a zaziębły« (1): Więc ſobie [*naszy zaziębli panowie*] thu ná ftárość dopiro groby kuią/ álábáſtry/ mármury/ y inſze rozliczne kámienie łamią/ herby pozłacáią/ tabliczek náwiefzáią/ y mnimáią áby onych fwych nikczemnych á zaziębłych czállfow á żywotow mieli tą pámięcią nádfłáwić. *RejZwierc* 161.

»nikczemny, ziemski« (1): *RejPosWstaw* 111 *cf W przeciwstawieniach*.

»złoſciwy a nikczemny« (1): w tym to márnym bogáctwie á włodárſtwie zwierzonym tobie: ktore thu/ iáko ſłyſzyſz/ Pan złoſciwym á nikczemnym miánowác raczy. *RejPos* 194.

»niczemny a żadny« (1): potym też ſá rozumu bláhego/ náuki iáko y ia/ niczemney/ á fndż żadney. *OrzList* e4v.

W przen (5) : *RejAp* 129v; *RejPos* 264; A dla czegoż fie ociągác małz s tego ſprochniałego światá á s tego nikczemnego á nigdy niebeſpiecznego miefzkánia fwego? *RejZwierc* 177.

Wyrażenie: »nikczemna gnida« (2): A nie przeciów fie ſwiátu tey nikczemney gnidzye. *RejWiz* 193; *RejZwierc* 207v.

α. *Jałowy, nieurodzajny, bezużyteczny (zwykle o ziemi); terra iners Cn (5) :*

W połączeniu szeregowym (1): Thá zięmiá [*Arabia opoczysta*] ná wielu mieýfc ięft niepłodna/ niczemna/ piałczyłtha/ kámieniftha/ y wod nie ma. *BielKron* 263v.

Szeregi: bibl. [Gen 1/2] »nikczemny a próżny« = inanis et vacuus Vulg (2): Stworzył Pan niebo zyemię/ ták práwie z niŕczęgo Zyemiá byłá niktzemna/ á ná wŕzytkim próżna *RejWiz* 144v; *BielKron* 1.

»twardy a niczemny« (1): *Ziemicá Albuceńska/ w tey iáko y w innych skálne zięmie fą. [...] Zięmiá iáko y ty pierwŕze twárda á niczemna. BielKron* 287.

W przen (1) : Aleć wielkość złoŕników rozmnażáiąca fię nie przyidzie ku pożytkowi [...] Połamią fię niedofzle gałęzi około/ á owoc ich będzie niczemny y niedozrały ku iedzeniu/ á ku żadney rzeczy niegodny [*fruktus illorum inutilis, immaturus ad manducationem et ad nihilum aptus*]. *BibRadz Sap* 4/5.

2. *Zły, niegodziwy; vanus Vulg, Modrz; vanus PolAnt, Mącz; ineptus Mącz, Modrz; vacuus PolAnt; protritrus Mącz; ignavus, imperitus, malus Modrz; deter Calep (127) : Mącz 451b; Deter sive deterius, inusitatum, vilis, parvus, quasi detritus – Otarty, zły, niktzemny. Calep* 314a.

a. *W odniesieniu do ludzi i istot żywych: grzeszny, skłonny do złego; nieuczciwy, też niewdzięczny (59) :* *RejWiz* 35; Y zebráli fię do niego mężowie niktzemni á ludzie nie pobożni [*viri vacui, filii impij*]/ y zmocnili fię przeciw Roboámowi ŕynowi Sálomonowemu *BibRadz 2.Par* 13/7; *OrzRozm* O4v [2 r.]; *Niczemny Krol niczemnym ludziem wolność dáie/ ku ŕkázie rzeczy poŕpolitey/ bo oni inŕzą fie rzeczą nieżywią iedno kradzieżą BielKron* 262; *RejPos* 26; Máiąc wŕzego doŕtátek prochow/ *Arkábuzow/ A wždy fie tych niktzemnych boią Gáláguzow. BielSat* G3v; *RejZwierc* 24v; *RejPosWstaw* [41⁴]; *CzechRozm* 7; *CzechEp* *2v; *ReszPrz* 6; *KochPieś* 8; *GórnRozm* I2 marg; *Paprup* A4v, B2, B3; *Niktzemny Woytowicze, zápomniałes torby W piwnicy, kiedyŕ ŕobie miodkiem gárdło płokał. CiekPotr* 76; A po trwodze znowu Nie vpámieławŕzy fie w złoŕci pogotowiu/ Głębiéy brnąć/ ŕzalonych to: y tácy ŕprofnémi Bywáią/ giną márnie/ y fą niktzemnémi/ Niewiedząc co źle/ dobrze *GosłCast* 26.

W połączeniach szeregowych (3): BielKron 100; y owłzem tak był nadewŕŕtki złým/ niktzemnym/ okrutnym/ á brzydliwym/ iako Titus nachwalebnieýfzym między wŕzyłtkim *KwiatKsiąż* Gv; *ModrzBaz* 93v.

W przeciwstawieniach: »nikczemny ... dobry (3), ŕwięty (2), poćciwy a pobożny« (6): BielKron 390v; A nie kazał tego kákolu/ to ięft tych niktzemnych ludzi/ pleć ze pŕzenice/ tho ięft z ludzi poćciwych á pobożnych/ iż to iuż ták ŕpołu roŕć muŕi. *RejZwierc* 100v; Coⁿfefsionifte wykłády Koŕćielnemi y f. doktorow gárdzą/ á wykłády y wymyŕły niktze^mnych Kácerzow przyymuią. *WujJud* 32v marg [*idem*] L13v; Gdzie w ktorym Páńŕwie Pan práwá dobre poŕtánowiwŕzy/ vrzędniki da niktzemne/ tám z onych praw/ wielką ŕzkodá/ wćifk/ y nędzá ludziom roŕcie. *GórnRozm* I2; *Phil* F4.

W charakterystycznych połączeniach: niktzemne(-a, -y, -i) dzieci, dziewczka, gałaguz, kacierz (2), krol (2), marnotrawca, mąż, najemnik, obywatel, pan (2), plebanik, syn, synowcy i wnukowie, urzędnik (2), wilk.

Wyrażenia: »chasz [= *motłoch, zgraja*] nিকczemna« (1): A oni fye w méy pladze wefelili/ Y fchadzki o mnie táiemné czynili/ Cháfzá nিকczemna. *KochPs* 49.

»chłopi niczemni« (1): otho ci zbiegowie pogánífzczy/ Máchometowie iáwni/ chłopi niczemni/ ludzie bez wiáry/ [...] náplugáwili nam w Polífzce onę niepokalaná wiárę *OrzList* h3v.

»człowiek nিকczemny (a. ludzie nিকczemni)« = (*homo vilis PolAnt, Mącz; malus Modrz* [szyk 12:8] (20): *RejPs* 95v; *BibRadz* 2.Reg 3/33, II 32b marg; *BielKron* 100; Balatro, Błoto/ albo/ próch który do trzewika/ álbo bótów przyftáye. Metaph. Homo vilis, Szuya. Niczemny człowiek. *Mącz* 23a, 343c, 451b; *GórnDworz* D3; *RejPos* 39v, 202v, 206v, 324v; *RejZwierc* 100v, 260; *BudNT przedm* b7; *ModrzBaz* 93v, 134v; Tá tedy Elźbietá ftára Krolowa Węgerfka/ rozumem fię niewieścim ípráwuiać/ młodych y nিকczemnych ludzi do Rády Senatorfkiey w Polífzce wybráła y podwyzfzyła *StryjKron* 452; *Phil R*; *OrzJan* 39.

Szeregi: »nিকczemny i fálszywy« (1): Nákoniec [*Herod*] vczynkiem [*Panu lekkość wyrządźil*]/ gdy nań/ iáko ná krolá nিকczemnego y fálfzywego/ białą y świetną ízátę wdźiać y włożyć kazał. *LatHar* 317.

»niegodny, nিকczemny« (1): [*fortuny dzieło*] podnieść kto fie iey podoba/ áz pod obłoki/ człowieká niegodne⁶⁰/ nিকczemnego: á záfię pogrążyć do dná/ ledwe nie do piekła te/ ktorzy byli godni wyfokiey ítolice. *GórnDworz* D3.

»nিকczemny i nieprawdziwy« (1): MA fię też dobry obywatel wyftrzegáć/ áby nিকczemnym y nieprawdziwym w powieścí nie vkazał fie/ ábowiem tákowy przymiot więcey należy fercu niewolniczemu niż fláchetnemu. *Phil* F4. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»rozpustny a nিকczemny« (1): Tego też pijánice wfzyscy rofpuftni/ á nিকczemni márotnawcy niech fię nádźiewáia/ ktorzy fię ná rzeczy przyfzle by namniey nie ogládaia. *WerGośc* 222.

»sprosny a (i) nিকczemny« (3): *RejPos* 124v; á ony rofkofzne kráiny záwždy pofiadáli íprofní á nিকczemni ludzie *RejZwierc* 260; *CzechEp* 117.

»niczemny a szalony« (1): Kthory zbiera fkárby ięzykiem kłamliwym/ niczemny á ízalony íefth [*vanus et excors est*]/ vplećie fie w íidła ímierci. *Leop Prov* 21/6.

W przén (2) : á nic fie nie trwoź/ chocia cie odbieży ten íprofný á nিকczemny naiemnik twoy *RejPos* 124v; *PowodPr* 33.

a. *W funkcji rzeczownika* (7) : Záwždy v złoścíwych wierni odrzuceni iáko by niczemni. *LubPs* H2v marg; *RejZwierc* 143 marg, Bbb; *StryjKron* 567.

W przeciwstawieniach: »nিকczemny ... dobry (2), godny« (3): Gdyż íefth flepa fortuná á nie pátrza thego/ Opuścíwfzy godnego nátká niczemnego. *RejWiz* 97; íż wfzetczny/ hnet będzie názwan befpiecznym: íkromny/ melánkolikiem: niczemny/ dobrym: bezbożny/ mądrym *GórnDworz* D; *RejZwierc* 269v.

b. *W odniesieniu do rzeczy, sytuacji, pojęć abstrakcyjnych:* zły, przynoszący szkodę, szkodliwy; niewłaściwy, niedorzeczny (66) : *SeklKat* F3v; *RejKupSekl* a5; *MurzHist* V2; *LubPs* O, ddv, hh3; A nie dáy fie vwodźić niczemney chćiwósci. *RejWiz* 79, A5, [1]v, 11 marg, 42, 92v, Cc8v; bo tá kokofza woyná v Lwowá niczemna/ co zá pożytek nam vczyniła dobrze pomnimy/ bo iáko nierządnie/ ták też nie potrzebnie ruřzoná była. *OrzRozm* V, O; *BielKron* 46v; *KwiatKsiąź* G3; *RejPos* 123v, [219]v;

KuczbaKat 310; Ażaby lepiej leżał iako wieprz w bárłogu/ á márníe czás trácił/ [...] á nic nie może być ízkodliwízego młodemu człówekwí iako níkczemne próżnowanie. *RejZwierc* 15, 20v [2 r.], 164v, 228; *CzechRozm* 218v; *ModrzBaz* 61, 87; (*marg*) Frideriká wtorego níkczemne potwierdzenie Krzyżaków. (-) Dla tego potwierdzenie Frideriká Celárzá [...] máło ważyło/ gdyż tu żadney mocy w rozdawaniu tych pańítw nie miał. *StrykKron* 295; *CzechEp* 85, 99, 134, 142 *marg*, 170, 257, 319; *WerGość* 236, 263; Coż záfię íeft níkczemnieyízego/ iako tylko vmyśł swoy mieć do rzeczy íwieckich ziemíkich/ ná kftał bydlęciá íkłoniony/ á nie rzeczy duchowne/ niebiefkie y wiekuífte obmyślawác. *Phil* 12; CZemu íię Pogáníe zbuntowáli? á ludzie níkczemne przemyśly przed íię bráli [*populi meditati sunt inania Vulg Ps* 2/1]? *LatHar* 359; *WujNT* 17; *CiekPotr* 15; *GosłCast* 75; Przeto w cenie Kto chce być/ porzuć níkczemne zabawy/ Nie ná herb przodków pátrż/ ále ná íprawy. *SzarzRyt* B4v.

W *połączeniach szeregowych* (8): *BibRadz* II 138c *marg*; *RejPos* 293; Lecż zgołá wízelákie wrzędow dopieranie/ ma być práwy hánowáne y zábronione. bo widzímy/ íż iako írogi tyran trapi tego/ w kim moc wízięło: iako go pędzi ku czynieniu y podeymowaniu wiela rzeczy níkczemnych íprofných y nieprzyśtoyných *ModrzBaz* 74v, 20; *SkarŻyw* 293; *CzechEp* 77, 147; *LatHar* 144.

W *charakterystycznych połączeniach*: *nikczemna*(-y, -e) *bajka*, *biesiada*, *błąd*, *chciwość*, *figiel*, *gadka*, *głoza*, *głupstwo*, *krotochwila*, *mactwo* (*matanina*) (2), *mniemanie*, *mowa* (3), *myśl* (2), *niedbałość*, *obyczaj* (2), *obżarstwo*, *opilstwo* (*pijaństwo*) (2), *plotka* (3), *poduszczanie*, *powieści*, *prożność* (*promowanie*) (5), *sentencyja*, *słowa*, *służba*, *sprawiedliwość*, *sprosność* (2), *strach*, *uczynek*, *upor*, *urząd*, *kokosza wojna*, *wymysł*, *zabawa*.

Wyrażenie: »*nikczemna rzecz*« = *ineptum Modrz* [*szyk* 2:2] (4): Zátrwożył íe rzkomo mizerny nędzník on/ bo go ízkodá y krolem zwác/ gdy íe thák níkczemney rzeczy zgwałćić á zwoiowác dał: poíłłá wnet y kazał íciác támże w onym wíęzyeniu onego człóweká íwíętego *RejPos* 322v; *RejZwierc* 165; *CzechRozm* 242v; *ModrzBaz* 74v.

Szeregi: »*nikczemny a bezecny*« (1): Ach miły Boże/ toć to níkczemne á bezecne opíłtwo/ rozmite przygody ludziom ípráwuie *WerGość* 257.

»*lekki a íż nie rzekę níkczemny*« (1): ut moleste ferrem tantum ingenium in tam leves ne dicam in tam ineptas sententias incidisse, Ahych nie miał nieżałowác tákowego człóweká który w ták lekkie/ á íż nie rzekę/ w ták níczemne mniemanie wpadł. *Mącz* 243b.

»*niesmaczny, níkczemny*« (1): wízytki zábawy/ wízytki krotochwile zdádzą íe im [*starym ludziom*] nieímaczne/ níkczemne *GórnDworz* H6v.

»*nikczemny abo niesprawiedliwy*« (1): íeíliby íentencia Rektorowá níkczemna ábo nieípráwiedliwa íe bydż zdála [*si de nullitate vel iniustitia argueretur eadem Rectoris sententia JanStat* 219]: Confyliarze *Vniuerfitatis* niech to między íobą rozbiorá *SarnStat* 203.

»*przykry a níkczemny*« (1): íż ich [*kaznodziei Antychrystowych*] náuki y podufzczania przykre á níkczemne *WujNT* 875.

»*nikczemny i* (a) *sprośny*« [*szyk* 2:1] (3): CZemu ták wiela roznych Confeíy/ Commentow/ wykładow/ y glóz rozmáitych/ choć íprofných á níkczemnych/ bez miáry/ bez końcá/ wydáwác między ludzie nie prześtawacie? *WujJud* 75; *CzechRozm* 156v; *CzechEp* 76. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 3 r.]

»niczemny, wszeteczny« (1): Tricae Apianae, Proverbium, Niczemne/ wżeteczne powieści. *Mącz* 464b.

»zły a nিকzemny« (1): á ktoreż są vczynki grzełznych/ iedno złe/ á nিকzemne/ ktore nie záłługią iedno potępienie? *WujNT* 537.

W przén (1) : Iż nie pytay fie ty iney drogi moy miły bráćifzku zá mną/ ábowiem żadney infzey prawdziwżey áni ípráwiedliwżey nie naydzyełz/ iedno tę ktorąm ia vkazał tobye/ gdyż są wżytko błędne/ omyłne/ á nিকzemne drogi ine fwiátá tego. *RejPos* 293.

α. *W funkcji rzeczownika:* »nিকzemna« (1) : A co powiedią o zasługách Slácheckiego ítanu/ dla ktorých tę rozność karánia vczyniono/ bárzo to nিকzemna [*valde ineptum est*] *ModrzBaz* 28.

3. *Zasługujący na pogardę, lekceważenie; nic nie znaczący, marny; także pogardliwie o ludziach zajmujących niską pozycję w hierarchii społecznej; vanus PolAnt, Mącz; contemptibilis Vulg; aspernabilis, contemptus Mącz; despectus PolAnt; iners Modrz; ineptus, vilis Calep (120) : BielKom F5v; Abowiem táki dom [zacny] twoy iełt/ iż y nিকzemnego Piłárzá/ ludźiem sąm łobą zálećić może. OrzList e3, e3, h; BibRadz Iob 13/4, Is 30/7; OrzRozm Q3v, R2; GrzegRóżn Kv; Mącz 314d, [407]b; Górndworz M6; Bo iáko fie gdzie w kthorym kráiu zámnoży opillstwo á niepotrzebna włóczegá/ to iuz tego máią zá nিকzemnego kto w onym ípołku nie bywa/ á tego też towarzysztwá nie pomaga. RejZwierc 16v, 221 [2 r.]; BudBib 1.Par 16/26; WerGość 211; Calep 530a, 1123b; Záfię z drugiey ítrony przyniołá gnułność y próżnowánie zgubę/ onemu Sárdánápálowi Krolowi Afyriyfskiemu/ ktorego gdy Arbáces przełożony nád Medámi záłtał miedzy gromádą białychłów nierządnie kądziel przedácego [!]/ bacząc iż nie byłá to rzecz godna/ áby ten miał wielkości ludzi pánowác/ ktory nád białegłowy był nিকzemnieyfzym/ przymusił go do tego że sąm fiebie y bogácthwá fwe wżytki *pirae impositas* ípalił. *Phil* S2.*

nিকzemny na co (2): MOłkwá [...] są chłopi hárdzi/ chełpliwi próści/ okrutni/ nie śmieli/ ná walkę nিকzemni/ y nie ípráwni *BielSpr* 66; *ModrzBaz* 65.

nিকzemny w czym (3): Był Waclaw Krol Czełski/ wielkiego y Zacnego rodu Człowiek/ ále nিকzemny w ípráwách fwych Krolewfskich *OrzRozm* C2, H4v; Napierwey przyplýnął [*Kolumbus*] ná Wyłpy ktore zowá Kánárye [...] Widząc tám nিকzemny lud w rozmowie tákież w íprawách/ nágo chodzą/ nabożeńftwá żadnego niemáiąc/ nábrawfzy wody do Okrętu/ puścił fie od nich *BielKron* 440v.

W połączeniach szeregowych (8): áby ták zacne przełożéńftwo ku ípráwie Rzeczypołspolitey nie przychodziło ná niłkie/ grube/ á nিকzemne ludzi *BielKron* 124v; *Mącz* 211a, 325a, 465b, 475b; iáko fie rodzą drudzy ták nিকzemni/ ták niezgrábni/ ták niewdzięczni/ że nie może człowiek ináczey wierzyć/ iedno że ie náturá ná połmiech miedzy ludzie puściłá *Górndworz* D2; *RejPosWstaw* 41v; *Phil* O2.

W przeciwstawieniach: »fortunny, zacny ... nিকzemny« (2): kthorzy/ pirwżych onych fortunnych nie dofzli/ á przed thymi záfię nিকzemnymi síłá máią *Górndworz* D2v; prosił pokornie/ áby fię sąm ták zacny przy nim [*kust: nim nie-*] nিকzemnym nie lżył. *SkarŻyw* 597.

W charakterystycznych połączeniach: *nিকzemne(-a, -i) bogi (bogowie) pogańskie (i żydowskie) (2), dusza, lekarz, maskara, nędznik, niedbalec (2), niemota, osoba, pisarz (2), powiadacz.*

Wyrażenia: »nikczemny błazen« [szyk 1:1] (2): *GliczKsiąż* K7; żeby fie hnet zaráz ták nim brzydono/ iáko iednym iádowitym wężem/ álbo by przeźedł w połmiech/ iáko niktzemny błazen. *Górndworz* Ee6v.

»chłop niktzemny« (2): iż then kogo to/ thák bárzo miłowály biaległowy/ był chłopem niktzemnym: bo tho ich obyczay. *Górndworz* N; *BielSpr* 66.

»nikczemny człowiek (a. niktzemni ludzie)« = *contemptus et abiectus a. levis et sordidus a. luteus a. minimi pretii a. nauci a. nihili a. nullo numero a. trioboli homo* *Mącz* [szyk 9:4] (13): Atholi o Credo, kthore zložili nyczemny lyudzie Apoftolowye a prołczy chłopi thak yakogi ya bo bich y ya thak mógł zložycz. *LibMal* 1554/189v; Dawano Vrzędy wielkie/ Przełożenłtwá/ y Pánłtwá/ niemotam/ y ludziom niktzemnym *OrzRozm* O3v; *Mącz* 200d, 222d, 242b, 247a, 253a (8); *GrzepGeom* A4; *KochPs* 57; *ReszPrz* 66.

»nikczemny grzesznik« (2): Ráčźze fię zmiłowác nádemną naniktzemnieyřzym grzesznikiem. *LatHar* 28, 146.

»lud(ek) niktzemny« [szyk 6:1] (7): A my Polacy/ iáko ieřt wřzem wiadomo/ twego przodká (ktory powřtał z ludu niktzemnego) ták ku gorze dobrowolnie wyřtáwili/ wřdziwřzy go ná řtolec Krolewřki *BielKron* 392v, 440v, 446v; *BielSat* M4; *RejZwierc* 243; *BielSjem* 34; *PaprUp* Fv.

»sługa niktzemny« [szyk 2:1] (3): *RejJóz* Q2; Aleř ty o mořny Pánye z Máyeřtatu twego/ Weřrzał ná pokorną prořbę řługi niktzemnego *LubPs* H3; *RejPos* 228.

Szeregi: »chudy a niktzemny« (1): ktorym to wiedzic będzie przyřtało: nie prze moię chudą á niktzemną ořobę/ ále prze miłość namileyřzey Pátryey nářzey *OrzQuin* D4.

»nikczemny i gnuřny« (1): O nędzny wářz wiek: o zwyczay w rzecřách dáleko nędznieyřzy/ ktory was ná złe mądreml czyni/ á ná dobre niktzemnymi y gnuřnymi [*ad bonum inertes et ignavos*]. *ModrzBaz* 65.

»gruby a niktzemny« (1): Nie godni práwi/ ci Sákrámentarze/ áby ich řziemiá nořliá/ [...] nałepiey [!] będzie wřzyřtkie do Indyey wygnác/ miedzy one grube á niktzemne ludźie. *ReszPrz* 66. [*Ponadto w połczeniu szeregowym 1 r.*]

»nikczemny a lekki« (1): Tho mowi Pan odkupiciele Izraelfki/ řwięty iego/ ku niktzemney á lekkiey duřy [*ad contemptibilem animam*]/ y ku omierřłemu narodowi *Leop Is* 49/7.

»marny a niktzemny« (1): Záčzym nieřczęřliwie márną á niktzemną Słuznie byđź fie mienie *GosłCast* 61.

»nikczemny, (a) plugawy« [szyk 1:1] (2): *BielKron* 446; Lecź řlyřze teź tám ludek nie bárzo ćwicřzony/ Niktzemny á plugáwy/ řlyřć ná wřze řtrony. *RejZwierc* 243.

»podły i niktzemny« (1): Bo máięc ták wielkie dáry Bořkie w obiáwieniách y ořwieszeniu rozumu řwego wmiáła [*Maryja*] znác co była řamá z řiebie: závády podleřřą y niktzemnieyřřą v řiebie zořtáięc. *Skarřyw* 581. [*Ponadto w połczeniach szeregowych 2 r.*]

»prosty, niktzemny« (1): Odlęciliřmy Geometrią Ludźiem prořtym niktzemnym/ ták že řye nie obiěráię w niey *GrzepGeom* A4.

»prozny a nিকczemny« (1): Yzebym ią też [...] dla ciebie albo fałszywym więfzczkiem/ albo proznym á nিকczemnym powiadaczem niebył nazwan. *KwiatKsiąż* Q2v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»nikczemny i sprosny« (1): Ale iáko y o to nিকczemny y fprofny grzełznik/ śmiem prośić ciebie P. y Bogá mego? *LatHar* 146.

»ubogi i nিকczemny« (1): A iam człowiek vbogi y nিকczemny [*pauper et despectus*]. *BudBib* 1.Reg 18/24.

»nikczemny, (a) wzgardzony« = *contemptus et abiectus* *Mącz* [szyk 2:2] (4): *Mącz* 257a, 442d; iż kto poładza brátá swoiego/ á s fercá vpornego tho wynidzye od niego/ á vczyni go sobie wzgárdzonego á nিকczemnego w vmyfle swoim/ co fie w tych to słowiech zámyka Rachá á fzaleńcze/ iuż winien fądu *RejPos* 181; *RejZwierc* 179. [*Ponadto w połączeniu szeregowym, 1 r.*]

W przen (1) : Kogo prze grzech záfráfuiefz/ Ták go niewidomie pfuiefz/ Iáko fátę mól táiemny: Bład iefł człowiek/ bład nিকczemny. *KochPs* 58.

a. *W funkcji rzeczownika* (2) : áby ná chwilkę poległ zwierzchu flugá twoy/ á przedfię v ciebie záwždy żył wewnątrz: áby trofzkę zá nিকczemnego był poczytány y poniżony *LatHar* 592.

Szereg:»szalony a nিকczemny« (1): SZalony á nিকczemny/ rzekł ważę fto złotych/ By mię ludzie poználi/ tám do kráiof do tych. Abych fie wždy przejeździł/ kędy mię nie znáią *RejFig* Bb2v.

a. *Pod względem psychicznym: tchórzliwy; opieszaly, pozbawiony zapału, gorliwości; iners* *Modrz, Cn; marcidus, segnis* *Mącz; ignavus* *Modrz* (30) : *OrzRozm* Q; *GórnDworz* O7; *RejZwierc* 242v; *Bo* [*Domicianus okrutny cesarz rzymski*] fie sftał ták nিকczemnym iuż dał pokoy boiu/ Tylko Muchy bił fiedzác fkromnie ná pokoiu. *PaprPan* Gg4; *ModrzBaz* 40; *StryjKron* 482.

niczemny do czego (1): Ktorzy ácz niczemnieyfzy iuż do boiu byli/ Przecię Turki/ Tátary/ w swoiey ziemi zbili. *MycPrz* I C4.

niczemny ku czemu (1): [*Wincenty*] fpráwił krolá o wielkim ludu ále niczemnym ku walce *BielKron* 372.

W połączeniu szeregowym (1): A zásię Hetmáná nিকczemnego/ zleniałęgo/ á w rofkofzách rofpuftnego/ ckościaby też co gornie mowił/ żaden żołnierz niebędzie rad słucał. *ModrzBaz* 23.

W charakterystycznych połączeniach: nিকczemny hetman, narod, syn.

Wyrażenia: »chłop nিকczemny« (2): TVrczyn to chłop nিকczemny z narodu swoiego/ By nie miał ludzi dzielnych s fwiátá postronnego. *RejZwierc* 241 v; *BielSpr* 66.

»nikczemny człowiek (a. nিকczemni ludzie)« = *segnis, marcidus (homo)* *Mącz* [szyk 4:2] (6): Abowym yefli go [*dziecię*] w rofkofsy á w myękkim/ á pyeśfczącem chowányu będąyefz myeć/ yádwabnikyem go potym á niczemnym człowyekyem doftányefz y otrzymałz. *GliczKsiąż* E4v; *Mącz* 209c, 381a; *GórnDworz* Z5v; *RejZwierc* 40v; *ModrzBaz* 39.

»lud nিকczemny« (2): *BielKron* 372; Sam Bóg Gedeonowi kazał/ z woýfká fwęgo Wyłączyć lud nিকczemny/ fercá záięczęgo. *WyprPl* A3v.

Szeregi: »nikczemny, (i) gnuśny« = *iners et ignavus* *Modrz* [szyk 1:1] (2): *Segnis animus*, Gnuśny niczemny człowiek. *Mącz* 381a; *ModrzBaz* 65.

»leniwy, (a) nikczemny« = *secors et ignavus Modrz* [szyk 2:2] (4): Alexender był niczemny [nicemny *BielKron* 1551 77] leniwy/ vmárł gdy mu krwie z nołá płynącey nie możono záftánowić. *BielKron* 169, 148, 254v; *ModrzBaz* 39.

»niedbały a nikczemny« = *iners et negligens Modrz* [szyk 1:1] (2): Czemuście ták niedbáli á nikczemni práwie/ Iefzczęć nam fłużyć może fortuná łáfkáwie. *PaprpPan* Hh3; *ModrzBaz* 99v.

»nikczemny i niesprawny« (1): MOłkwá/ iefł Lud w obyczáiu innemu Narodu rozny [...] bo fą chłopi hárdzi [...] ná walkę nikczemni/ y nie fprawni *BielSpr* 66.

»nikczemny i (a) niezasłużony (a. źle zasłużony)« = *ignavus et moie meritis Modrz* (2): máią też być poftánowione zapłaty dobrze záfluzonym: á nikczemnym y nie záfluzonym karánie. *ModrzBaz* 118, 119.

»nikczemny, serca zajęczego« (1): *WyprPl* A3v cf »lud nikczemny«.

a. *W funkcji rzeczownika* (5) : náłmyewáýá fie z literakow thych zwłáfczá ktorzy fie álbo żenyá/ albo w yaki ftan gołpodárny vdádzą/ zowięć ye nędznikámi á nikczemnemni/ że fie nye náłożyli robić y chlebá nábywáć *GliczKsiąż* G7.

W przeciwstawieniach: »nikczemny ... mężny (2), dowcipny« (3): Niechay wiedzą młodzieńcy/ iż do odpráwowania fpraw/ wielka rozność iefł miedzy nieukámi/ á miedzy dowcipnymi/ miedzy nikczemnymi á miedzy mężnymi. *ModrzBaz* 13v, 82v, 115v.

Szereg: »dzielny z nikczemnym« (1): iefli łotr z godnym/ dzielny z nikczemnym/ dobry ze złym/ pod iednym Dekretem Seymowym podlegá. A ták przez Exekucyá Wárfzáwfká/ równi łobie będą w Polfzce. *OrzQuin* B4v.

b. *Pod względem umysłowym*: nierozumny, głupi; *stupidus Mącz, Cn; ignavus, ineptus Modrz* (16) : *Mącz* 25d; Ześ do rády dał pobrać nikczemne młokofy/ Ktorem nie ludzi rzędzić dáć było kokofy. *PaprpPan* Ff3; *ModrzBaz* 12, 50, 131v.

nikczemny w czym (2): *OrzList* i2; Mowifz przeciwko łobie/ bez rozmyfłu wfzego/ Máiąć mężá/ iák fłyfzę/ w Rádzie niczemnego. *BielSjem* 10.

W przeciwstawieniach: »nikczemny ... baczny mądry, pożyteczny« (2): ku fprawye yákyey á vrzędu ma go [syna] przywyeś/ áby był wzdám pożytecznym/ á nye niczemnym brzemyenyem żyemye człowyekyem. *GliczKsiąż* O2v; iż iákowego kto łobie przyacielá obrał s kim zá iednego żywie/ tákowy y łam być muśi: Iefli złego/ á nikczemnego/ to y łam bez chyby iefł táki: Iefli theż zálie dobrego/ bącznego/ mądrego/ rzecz pewna że thoż w nim muśi fie náydowáć. *GórnDworz* M.

W charakterystycznych połączeniach: *nikczemny gospodarz, mąż, młokos, szaleniec*.

Wyrażenie: »człowiek nikczemny (a. ludzie nikczemni)« [szyk 3:2] (5): *GliczKsiąż* O2v; *OrzList* i2; *RejZwierc* 112 marg, Aaa3; Pieśni/ lifty/ kśiążki gámrácyey pełne/ w kochániu wielkiem bywáią v dworzan/ á ktorzi fie wtym niekocháią/ tych zá proftaki á nikczemne ludzi rozumieią [*alii inepti esse iudicantur*]. *ModrzBaz* 13.

Szeregi: »nikczemny a bezrozumny« (1): Coż tedy náłz miły Therfyto/ iefliby one rozłádki o tobie ludzkie ná iáśniá fie okazały/ á oczymá y twemi y wfzytkich infzych widziáne były/ iákiemiby rozłádkámi/ ciebie nikczemnym á bezrozumnym [*ignavissimum stupidissimum*] fzałeńcem być wfzytcy ofádzili? *ModrzBaz* 40.

»głupi (i) nikiemny« [szyk 1:1] (2): *ActReg* 130; który synow poddanych y posłużnych łobie nie ma/ iż ie tak źle wychował/ iż łurowość z nich y kárność oycowłką złożył: znak iest głupiego y nikiemnego gołpodarzá. *SkarKaz* 44b.

»zły a nikiemny« (1): *GórnDworz M cf W przeciwstawieniu*.

W przén (1) : Tákiego nie łłáchćicem lecz fortunnym zową/ Co tak buia w rołkofzach/ á z niczemną głową. *RejWiz* 100v.

4. *Daremny, bez znaczenia, małej wagi; nieużyteczny, też nieistotny, nieuzasadniony; inanis Mącz, Modrz, JanStat; inutilis PolAnt, Mącz; pervilis Mącz, Calep; vanus, vilis Vulg; enervatus, invalidus, ventosus Mącz; ineptus Modrz; cassus, festucarius, frustraneus, iota Calep; nullus JanStat (155)* : Moc/ vrodá/ z włzytką kráflą/ Bez rozumu nikiemne łą *BierEz* P4; *RejPs* 162, 206 marg; *GliczKsiąż* F2; Iż gdy kto bywa od księdzá okrtzon/ który ksiądz Duchá świętego niema/ tego krzełt iest nitzemny *KrowObr* B2; *Leop Is* 41/29; *UstPraw* A3, D3; Acźci łkromność káždemu/ przyłtoi pocźciwa/ Lecź też cźálem nikiemna/ gdy iey nazbyt bywa. Bowiém łtára przypowieśł/ ná drzewo pochyłe. Łázá Kozy z rogámi/ rzadko ná włpaniłe. *RejZwierz* 71; *BibRadz* *4v, *Ez* 15 arg, *Sap* 13/11; *OrzRozm* K3v, S2v marg; Potym Ian Ekkius Doktor piłmá s. piłal y wydał ná iáwność wielkie rzeczy przeciw Luterowym temom/ odpiłal mu Luter iż ty piłzełz nie według piłmá s. iedno łny á żakowłkie gadanie niczemne. *BielKron* 193, 26v; *Nodum in Scypro queris proverbium, Węzłá w łitowiu łzukałz/ To yełt ná zbyteś pieczolowity niczemną łobie pracę zádáwás Mącz* 249a; *Nugae Klatki/ Báśni/ Niczemne łwiekotanie/ Wymysłý. Mącz* 252d, 77c, 199d, 246a; vporniełmy łye ná Królu/ téy nieznáióméy *Exekucýeý domagáli: y miéłzálifmy Rzeczápołpolithá ná Seymie przeto/ y nikiemnymi quełłiami zátрудniálifmy Seymy/ y w niwécź ie obracáli OrzQuin* B2; *RejAp* 92 [2 r.]; *GórnDworz* S3; *RejZwierc* 211v; A chcełzże wiedźieć o cźłowiecze márný/ że wiárá bez vcźynkow nikiemna iest? *WujJud* 97, 101 marg, Nn6; *BudBib Sap* 3/11; *BiałKaz* F3v; *CzechRozm* 25v, 112v, 133 [2 r.], 236v; *ModrzBaz* 98v; *Calag* 500b; *SkarŻyw* 543; *CzechEp* 154 [2 r.], 155, 223 marg, 282; *KochFr* 58; *Paprup* K3v, Lv; *Calep* 169b, 794b; *Phil* E; *GrabowSet* Nv; *SarnStat* 1161; *VotSzl* C4.

W połączeniach szeregowych (9): Y wyele inłfnych przyczyn zá tem łwem wotowániem máyá/ ktoremiby chcyeli dowyesć [...] žeby było to lepiej/ aż we dwánałcýe lat dzyeći dáć vcźýć. Ktore przyczyny yáko łą nyedobre y owłłfem niczemne á fáłłfýwe/ my według thego co będzýem zá łáłką Bożá mogli/ okażem. *GliczKsiąż* 17; *Sardi venales proverbialiter, Prołte niczemne/ álbo małej wagi rzeczy. Mącz* 368c, 496e; *RejAp* 29v; *ModrzBaz* 7v; *NiemObr* 121; *SarnStat* 979, 1042, 1069.

W przeciwstawieniu: »nikiemny przyzwoity« (1): Tá tedy náuká nieiełłći nikiemna/ ále cźłowiekowi Krześcijánłkiemu bárzo przyzwoita: poniewáz káždego cźłowieká Krześcijánłkiego/ tak w rzeczách łczechliwych iáko y niefortunnych/ łtálości [!] náuczá. *LeovPrzep* b2v.

W porównaniu (1): Abowiém náđzieiá cźłowieká niewdźięcznego roztopi łię iáko mroz żimie/ á rozplýnie łię iáko wodá niczemna. *BibRadz Sap* 16/29.

W charakterystycznych połączeniach: nikiemny(-a -e) areszt, artykuł, clo (2), дума (3), gadanie, komisýja, kwestýja, list, mądrośł, miłośł, mowa (2), możnośł, myśl (2), nauka (4), pismo, postawa, praca (2), przezýsk, przyjaźń, przywilej (2), sąd, skarb, sława, sprawa (4), testament, uczynek (2), umowa, uniwersał, wykład (3), zdanie, zgoda.

Zwroty: praw. »być, bywać niktzemny« = *stawać się nieważnym, tracić moc prawną [w tym: niech będzie niktzemny (8), ma być niktzemny (7), niktzemne być skazujemy (6), niktzemne ma być rozumiane (4), niktzemne być znajdujemy (2)] [szyk zmienny] (35:1): ComCrac 17v; ConPiotr 35; GroicPorz p4; UstPraw B2v, C3, F4, G3v, H, I2; PaprUp Lv; A ielli dádzą nád zákazánié tákowego Státutu/ tedy zárázem pieniądze niech ftrácą/ y zaftáwá z zapifem tákowym niech będzie niktzemna [obligatioque et inscriptio huiusmodi co ipso sint nullae JanStat 1125] SarnStat 261, 13 [2 r.], 158, 163 [2 r.], 164 [2 r.], 329 (26).*

praw. »(u)czynić niktzemnym« = *anulować, unieważniać; annullare, irritare JanStat [szyk zmienny] (19): UstPraw A3, B4 [2 r.], F3v; Repercutere fascinatores, Tym którzy mają ludźmi odtrącić ich naukę/ Niczemną vczinić. Mącz 339c; owfzem oné [darowania] przez ninieyfz ziednoczenié y przymierzenié niktzemné czynimy/ káfsuiemy/ zátóracamy/ znošimy/ zágálfzamy/ vmorzamy/ y tákowym moc ná wieki odéymniemy. SarnStat 1088, 67, 163, 396, 580, 885 (14).*

Wyrażenia: »niktzemna rzecz« = *res nulla a. nullius momenti Mącz; res inanis Modrz [szyk 14:8] (22): A więc to iest Ewánieliey Świętey vtzyć? ludziom proftym Popioły/ Bágná/ Zioła Owfy/ Złoto/ Mirrhę/ Kádzydło/ miáfto Páná Iezu Kryftá vkrzyżowánego/ tzárowáne rozdawác/ áby fię tefz od was tzárowác vtzyli/ y thym rzetzam niktzemnym/ moc Bożą/ przypifowáli. KrowObr 96v; UstPraw B4; RejZwierz A2v; BibRadz I 213c marg; GrzegRóżn Ev; Mącz 145c, 153d, 156b, 230b, 242b (10); GórnDworz N7; RejPos 47; ielliby fię tákie popędliwe cbęci ábo námiętności pušciły zá fwą byftrošciá/ iákoby z nádzieie płochey/ gdy zniey rzeczy płonne niktzemne/ y błáżeńskie roftą ModrzBaz 7v, 56; SkarJedn 241; CzechEp 171; Iota – Niktzemna rzecz. Calep 562a.*

»niczemne wołanie« (1): *Clamor absonus, Szkáráde/ niczemne wołanie. Mącz 402b.*

Szeregi: »niktzemny i babi« (1): *ktorzy [papieżowie] tego dowodzą (ále niktzemnymi y bábiemi árgumenty) iż Papiež zacnieyfzy niż wfzytko Concilium NiemObr 62. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]*

»niczemny i fałszywy« (1): *Tę naukę/ ktora vczy o skutkách biegow Niebiefkich/ dwoiákim iá fpofohem przeciwnicy iey gániá. Naprzod zmyfláiác iá być niczemną y fálfzywą nauką LeovPrzep a2v.*

»głupi i niktzemny« (1): *Lecz to iáko głupia y niktzemna mowá/ pokazáło fię wyfzley. WysKaz 32.*

»křnábřny a niktzemny« (1): *Lęka fyę człowiek złošci: á z grzéchem brzydliwym Chce fyę vdác/ y z krwáwą przed Bogiem ofiárą Zábitą/ y fwą křnábřną á niktzemną wiárą. ZawJeft 42.*

»mały i (a) niktzemny« (2): *RejPos 47; á gdj ták rzecžj mále j niczemne wymyfláli/ pewnieby tey ták wielkiey byli nie zániecháli. SkarJedn 241.*

»(na)daremny i niktzemny« = *irritus et inanis JanStat (2): A ielli co nád cztérzy Artykuły/ y inych czáfów/ y ná niewyczáynnych mieyfscách będą fądzić: to wfzytko dáremno y niktzemné bydž chcemy y fkázuiemy. SarnStat 917, 528.*

»niedostateczny i niczemny« (1): *wiem ze moię vczinky fą nie doftateczne y niczemne przed panem bogiem SeklKat V v.*

»niktzemny, (a) niepotrzebny« = *inanis vel inutilis Mącz [szyk 1:1] (2): iż káždy narod/ ięzyk fwoy/ y fpráwy fwe/ zdoić fię fthárá/ iáko nalepyey može/ y piřzac czáfem thež ledá co/ y wyele niktzemnych á niepotrzebnych rzeczy RejZwierz A2v; Mącz 259a.*

»niepożyteczny, (a) niczemny« [szyk 2:1] (3): Tricae, Włocháciny/ yákie v nóg gołębióm álbo kuróm bywáyą. Metaphorice, Závady/ omiełzkánie/ teź niepożyteczne niczemne rzeczy. *Mącz* 464b, 511a; ² 93v.

»nikczemny i nieprawdziwy« (1): Mądrość bowiem bez wiary nikczemną y nieprawdziwą iest/ á zgoła bezecną chytrnością. *Phil* O2.

»nikczemny i nieważny« (1) A bowiem tákowie líty ku tákiemu dowodowi/ áby kto z poddáných nálzých miał bydź w máiętnościách rułzan/ fkázuiemy bydź nikczemné y nieważné [*nullius roboris et momenti esse JanStat* 288]. *SarnStat* 329.

»płonny a (i) nikczemny« = *futilis ac inanis Modrz* [szyk 2:1] (3): A naywięcey o to fię trzeba ftárác/ áby fprołne grubijánftwo/ á pífmá płonne y nikczemne/ dyfputácye prozne y niepożyteczne/ były z fżkoł wyrzucone. *ModrzBaz* 134v, 56, 56v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»niczemny, (a) (barzo) podły« [szyk 3:1] (4): Hecta, pustula panis cocti et capitur pro re minimi precii, Skórká chlebowa. Metaph. Niczemna á bárzo podła rzecz *Mącz* 153d, 145c, 242b, 451b.

»niczemny, podnożkowy« (1): Peripsema, Latine purgamentum, vel quisquilliae, Smieci/ otrzebiny/ niczemne podnożkowe rzeczy. *Mącz* 291c.

»nikczemny, (i) próżny« = *irritus et inanis; cassus, irritus et nullus; irritus, nullus et inanis JanStat* [szyk 6:2] (8): Ventosa verba. Próżne niczemne słowá. *Mącz* 483d; *RejAp* 29v; to włyftko niech będzie nikczemné y próżno/ y áby żadnéy mocy áni władzéy niemiáło/ mocno mieć chcemy. *SarnStat* 163, 163 [2 r.], 931, 948, 1102.

»nikczemny i skażony« = *nihili et cassus JanStat* (3): wżitko moca thego Seimu nikcemne y fkazone rozumiano bic ma *PaprUp* Lv [*idem* (2)] *SarnStat* 13, 164.

»słaby i niczemny« (1): A batyżf to tedy? iáko ten twoy dowod iest fláby/ y nitzemny/ kthory wiáthr iáko páiętzyne rozwiewa? *KrowObr* 23v.

»nikczemny i sprosny« (1): kthorym dołożeniem/ pfiue nikczemną y fprofną dumę o Bogu Troiřtym *CzechEp* 274.

»wąty i niczemny« (1): Reiicere argumentationem tanquam frivolam et invalidam, Nieprzymowác dowodu yákołzto wątłego y niczemnego. *Mącz* 163a.

»zaniechały a nikczemny« (1): Kthorymi [ćwiczeniami] gdy będą [synowie] przychędożeni/ tedy y zaniechałe á nikczemne fwego narodu imiona y przezwiřka/ tudzieř y vbogie oyczyzny fwoye wynořić y sławnemi czynić zwykli. *KwiatKsiąź* A2.

»zapadły a nikczemny« (1): A wżákoź teź widamy owę zápádlą á nikczemną myřl/ iż fie teź ni nacź dobrego nie przygodzi/ gdy chłop fiedzi iáko kozieł z záviefzoną brodą/ á ni o czym dobrym nie myřli *RejZwierc* 54.

W przén (1) : Zebyř fię z támtąd wrocił prawdziwym Pielgrzyme^m. Nie z chłubą/ nie z nikczemnym próżney chwały dymem. *KlonWor* 53.

Synonimy: 1. lichy, marny, mizerny, nędzny, niegodny, próżny; 2. bezecny, haniebny, nędzny, niecnotliwy, niegodny, nieprawy, podły, sprosny, wszeteczny, zły; 3. lekki, marny, wzgardzony; a. gnuřny, leniwy, niechętny, nieochotny, niepospieszny, nierobotny, obciążały, ociężały, ospały, prożnujący;

b. *bezrozumny, głupi, niebaczny, niemądry, nieobaczny, nieroztropny, nierozumny, nietrafny, nieuczony, nieumiejętny, sprosny*; **4.** *czczy, daremny, niepotrzebny, niesłuszny, nieważny, próżny.*

Cf **NIECZEMNOMOWCA, NIKCZEMNIK**

MŚ